

راهبرد جمهوری اسلامی ایران
در مقابل ایالات متحده آمریکا و عراق

زهرا امیری
رشید رکابیان

۱۴۰۲

فهرست مطالب

عنوان.....	صفحه.....
مقدمه.....	۱۱
فصل اول: مبانی نظری و تعریف مفاهیم.....	۱۹
مقدمه.....	۱۹
۱- مکتب واقع گرایی در روابط بین الملل.....	۲۰
- پیشینه مکتب واقع گرایی قبل از ظهور نظام دولت- ملت.....	۲۰
- نحله‌های اندیشه واقع گرایی.....	۲۲
- انواع واقع گرایی.....	۲۳
۱- واقع گرایی کلاسیک.....	۲۳
۲- نوواقع گرایی.....	۲۶
۳- واقع گرایی تدافعی.....	۲۹
معمای امنیت.....	۲۹
ساختار ظریف قدرت.....	۳۰
برداشتهای ذهنی رهبران.....	۳۰
عرصه سیاست داخلی.....	۳۰
- واقع گرایی تهاجمی.....	۳۳
۲- واقع گرایی تهاجمی به عنوان چارچوب نظری.....	۳۳
- مفروض‌های پایه‌ای نظریه واقع گرایی تهاجمی.....	۳۶
- دیدگاه واقع گرایی تهاجمی در مورد قدرت‌های بزرگ.....	۴۲
۳- اهداف قدرت‌های بزرگ.....	۴۷
۴- استراتژی‌های قدرت‌های بزرگ.....	۴۸
جدول ۱-۲- جدول استراتژیهای قدرتهای بزرگ.....	۵۲

جدول ۲-۲- انتخاب استراتژی‌های کسب قدرت	۵۶
فصل دوم: مؤلفه‌های هژمونی	۵۹
مقدمه	۵۹
۱- هژمونی	۶۰
۲- مفهوم هژمونی	۶۲
۳- هژمونی آمریکا از نظر گیلپین	۶۵
۴- هژمونی از دیدگاه رابرت کوهن	۶۶
۵- شکل‌گیری هژمونی	۶۷
- پیدایش	۶۷
- کارکرد	۶۸
- تداوم	۷۰
۶- اقتصاد سیاسی بین‌الملل و نظم هژمونیک	۷۲
۷- هژمونی ایالات متحده و ابعاد آن	۷۳
۱- بعد نظامی	۷۳
جدول ۳-۱- مراکز عمده‌ی ثروت، جمعیت و قدرت نظامی جهان در سال ۲۰۰۳	۷۴
۲- بعد اقتصادی	۷۵
۸- تاریخ هژمونی	۷۵
۹- آینده هژمونی	۷۷
جمع بندی	۸۰
فصل سوم: دلایل افول هژمونی آمریکا در عراق	۸۳
مقدمه	۸۳
۱- ابعاد هژمونی آمریکا	۸۹
- افول اقتصادی	۸۹
- افول سیاسی و ژئوپلیتیکی	۸۹
- افول قدرت معنوی (قدرت نرم)	۹۱
- افول نظامی	۹۲
- افول اخلاقی و اجتماعی	۹۲

نمودار ۳-۱- افول هژمونی آمریکا.....	۹۳
نمودار ۳-۲- شماره ۱: ابعاد افول هژمونی آمریکا.....	۹۵
۲- هدف هژمونی آمریکا در عراق.....	۹۵
۳- هژمونی نفتی آمریکا.....	۹۷
۴- جایگاه عراق در استراتژی نفتی آمریکا.....	۹۹
۵- سیاست هژمونی طلبانه دولت ایالات متحده آمریکا.....	۱۰۰
- سبقت از بلوک اقتصادی.....	۱۰۱
- شناخت مسائل پیچیده عراق.....	۱۰۳
- رفتارهای نادرست با جامعه عراق.....	۱۰۵
۶- علل اشغال عراق توسط آمریکا.....	۱۰۷
- حمله آمریکا به عراق.....	۱۰۸
۷- پیامدهای حمله آمریکا به عراق در خاورمیانه.....	۱۱۰
- تثبیت هژمونی آمریکا و ژئوپلیتیک بودن عراق.....	۱۱۰
- پیامدهای بین‌المللی حمله آمریکا به عراق.....	۱۱۱
- افول قدرت آمریکا.....	۱۱۲
- ارتباط القاعده با صدام.....	۱۱۳
- افول القاعده در عراق.....	۱۱۳
- ساختار تشکیلات دولت اسلامی عراق و شام.....	۱۱۶
جمع بندی.....	۱۱۹

فصل چهارم: سیاستهای تقابلی آمریکا علیه اهداف جمهوری اسلامی

ایران.....	۱۲۳
مقدمه.....	۱۲۳
۱- تقابل ایالات متحده و جمهوری اسلامی ایران.....	۱۲۴
- حمایت از تروریسم بین‌المللی.....	۱۲۶
- تولید سلاح‌های کشتار جمعی.....	۱۲۶
- ایجاد بی ثباتی منطقه‌ای در خاورمیانه.....	۱۲۶

مقدمه

هر گونه تغییر و تحول مهم در خاورمیانه و منطقه خلیج فارس، به ویژه پس از جنگ جهانی دوم، همواره با طراحی و برنامه ریزی یا حداقل تایید و ترغیب قدرت‌های بزرگ مثل آمریکا انجام شده است (اسدی، ۱۳۸۱: ۲۶۱). یکی از عوامل اصلی شکست دولت عراق در سطح بین‌المللی، حمله آمریکا به این کشور بود. آمریکا در بیستم مارس ۲۰۰۳ توانست ائتلافی بین‌المللی پدید آورد و بدون کسب مجوز قانونی به کشور عراق حمله کند. دولت بوش به دو دلیل اصلی برای حمله به عراق استناد کرد:

اول اینکه، دولت صدام حسین با القاعده در ارتباط است و این کشور از تروریسم حمایت می‌کند. این ادعا آن قدر بی پایه بود که همان زمان بنا بر نظر کنگره آمریکا، صدام حسین، القاعده را تهدیدی برای حکومت خود می‌دانست نه اینکه از حامیان آن باشد. دوم اینکه عراق در حال ساخت و توسعه سلاح‌های کشتار جمعی است و تهدید فوری برای آمریکاست. اما همگان می‌دانستند این ادعایی نادرست است و خود آمریکایی‌ها هم در سال ۲۰۰۴ اعلام کردند عراق سلاح کشتار جمعی ندارد (Basil, 2012, p29). علت اصلی این حمله، مسئله نفت و تسلط بر بازارهای نفتی خاورمیانه و در راستای حفظ هژمونی نظامی آمریکا بر منطقه بود (Hinnebusch, 2007, p3-5).

در اینکه حمله آمریکا به عراق یکی از عوامل شکل‌گیری داعش بوده است شکی وجود ندارد و مقامات آمریکایی نیز این مسئله را تایید کرده‌اند. اوباما در مصاحبه با شبکه «NEW» منشا شکل‌گیری داعش را حمله آمریکا در سال ۲۰۰۳

به عراق دانست و استدلال کرد که این نتایج ناخواسته جنگ است. او با ما در مصاحبه خود گفت که داعش یا همان دولت اسلامی ناشی از گسترش القاعده در عراق است که این خود نتیجه حمله آمریکا به عراق در سال ۲۰۰۳ به این کشور است. او در ادامه افزود که این یک نمونه از نتایج ناخواسته است که ما باید پیش از شلیک در نظر می‌گرفتیم (<http://rt.com/usa/241325-obama-isis-iraq-bush/>). اشغال عراق توسط آمریکا در واقع به منزله دروازه ورود به خاورمیانه تلقی می‌شود. با اینکه رژیم بعث عراق به عنوان عامل قدرتمند و تهدید مهم بر ضد ایران مطرح بود، اما ایالات متحده با نادیده گرفتن این اهمیت برای تحقق اهداف مهم تر خود، عراق را اشغال نمود و پس از اشغال عراق، طرح خاورمیانه بزرگ از سوی ایالات متحده مطرح شد. (اکبری، ۱۳۸۷: ۴۸).

داعش پس از حمله آمریکا به عراق با عنوان «جماعت توحید و جهاد» فعالیت خود را آغاز کرد و در ادامه و پس از به دست گرفتن رهبری از سوی ابومصعب الزرقاوی در سال ۲۰۰۴ و بیعت او با اسامه بن لادن، این گروه با عنوان «القاعده در سرزمین رافضی‌ها» به فعالیت ادامه داد. ابومصعب الزرقاوی در هفتم ژوئن ۲۰۰۶ در هشت کیلومتری شمال شهر یعقوبه در شمال بغداد به دست نیروهای آمریکایی کشته شد. با کشته شدن وی افراد دیگری رهبری این گروه را بر عهده گرفتند. ولی اوضاع عراق و فقدان رهبری کاریزما مثل زرقاوی، افول فعالیت‌های القاعده عراق را در پی داشت (ابراهیم نژاد، ۱۳۹۳: ۱۰).

داعش در این سال‌ها به تجهیز و گسترش خود پرداخت. در سال ۲۰۱۱ که جنگ داخلی سوریه روی داد، آنها از این ناآرامی‌ها بهره بردند و فعالیت خود را به آن کشور نیز گسترش دادند و از دولت‌های مخالف بشار اسد کمک‌هایی دریافت کردند و توانستند به موفقیت‌های بسیاری دست یابند و مناطقی از آن کشور را اشغال کنند. داعش در عراق توانست از ضعف دولت مرکزی و ستیزهای قومی و

مذهبی آن استفاده کند و به کمک گروه‌های سنی که از حکومت شیعی نوری مالکی ناراضی بودند و افسران بعثی عراقی که دیگر جایگاهی در جامعه عراق نداشتند. در عراق به موفقیت‌هایی دست یابد پیروزی‌های داعش در سال ۲۰۱۴ همه را شوکه کرد. در این میان که همه می‌پنداشتند ارتش عراق که به دست آمریکایی‌ها آموزش دیده است، به راحتی خواهد توانست آنها را به عقب براند و فتنه نوظهور را بخواباند، ولی در میان شگفتی همگان با بی وفایی ارتش عراق آنها توانستند به راحتی تکریت و موصل را بگیرند و به سمت بغداد حرکت و خلافت اسلامی را اعلام کنند (Kurth Cronin, 2015). ایران در این خصوص با کمک‌های مستشاری و آموزش نظامی گروه‌های دواطلب عراقی و همگرایی بین گروه‌های مختلف به مبارزه علیه داعش پرداخت. جریانهای سلفی تکفیری توان تهدید آفرینی علیه جمهوری اسلامی ایران دارند. تمایل برخی از دولتهای منطقه‌ای و فرمانطقه‌ای و سرویسهای اطلاعاتی آنها به حمایت از جریانات و گروههای ضد شیعی فضای مطلوبی را جهت ایجاد و تعمیق گسست مذهبی در میان مسلمانان جهان و گستراندن منازعات شیعه و سنی در کل جهان اسلام فراهم می‌نماید (رستمی و اسماعیلی، ۱۳۹۵: ۲).

ایران در کمک به نیروهای کرد و عراقی در مقابله با داعش، از همان آغاز تردیدی به خود راه نداد و فعالانه آنها را تشویق به مبارزه با این گروه کرد. با اینکه نیروهای سیاسی کرد بویژه حزب دموکرات کردستان عراق و نیروهای اسلام‌گری کرد، در ابتدا مخالف درگیر شدن با داعش بودند و مقامات کرد صراحتاً اعلام کردند که وارد جنگ مذهبی تحت لوای جنگ ترور نمی‌شویم؛ اما بعد از حمله داعش به چند شهر کردها از جمله سنگل و به خطر افتادن پایتخت اقلیم کردستان (اربیل) تصمیم به جنگ با داعش را با تمام قوا اتخاذ کردند. ایران اولین کشوری بود که

جهت مبارزه با داعش به حکومت اقلیم کردستان بنا به گفته «مسعود بارزانی» کمک تسلیحاتی کرد (هادیان، ۱۳۹۸: ۱۵۲). در توضیح نقش ویژه‌ای که ایران در قبال مبارزه با داعش و در راستای حمایت از دولت عراق بویژه سوریه دارد می‌توان به موضوع بسیج نیروهای مردمی، تحت عنوان مدافعین حرم اشاره کرد. این تفکر برای همه مردم ایران جا افتاده است که مدافعین حرم، خارج از مرزهای ایران امنیت داخل کشور را تامین می‌کنند پیش از اینکه هر حرکت نظامی از سوی تکفیری‌ها به مرزهای کشور نزدیک شود (نظامی پور شادمانی اخوان، ۱۳۹۵: ۱۷).

پایگاه آمریکایی عین الاسد در واقع یک پادگان شهر نظامی آمریکایی است که واشنگتن روی آن حساب ویژه باز کرده و به نوعی آن را مرکز فعالیت‌های خود در عراق و تا حدودی منطقه قرار داده و برخی از آن به عنوان پایتخت آمریکا در عراق یاد می‌کنند. حمله موشکی سپاه پاسداران انقلاب اسلامی به پایگاه عین الاسد با رمز مقدس یا زهرا (س) در حقیقت پاسخی به شهادت سردار سلیمانی و همراهانش بود که در بامداد ۱۳ دی ۱۳۹۸ در نزدیکی فرودگاه بغداد توسط نیروهای آمریکایی، ناجوانمردانه ترور شدند. (اندیشکده راهبردی تبیین، ۱۳۹۸). به نقل از BBC News خروج فوری نیروهای آمریکایی از عراق در مجلس عراق به تصویب رسید. طبق این مصوبه درخواست کمک عراق برای مقابله با داعش لغو می‌شود و حضور هر نیروی خارجی و استفاده از حریم دریایی، هوایی و زمینی این کشور غیر قانونی است. علاوه بر این اجازه استفاده از سلاح فقط در انحصار دولت عراق خواهد بود. (BBC News, 2020).

کردها همواره سودای تشکیل کشوری مستقل را داشته اند از این روی اقلیم کردستان عراق در سالهای اخیر بدنبال عملی کردن برنامه اش برآمد، همه پرسى بعنوان مقدمه‌ای بر شکل قانونی دادن به خواسته جدایی است، اقلیم با اعلام برگزاری همه پرسی استقلال (۲۰۱۷) در مناطق کردنشین عراق به زعم خود در

صدد احقاق حق تعیین سرنوشت شان برآمدند، علی رغم مغایرت برگزاری همه
پرسی با قانون اساسی و اصول حقوق بین الملل برگزار شد و نهایتاً به نتیج‌های
نیز رسید. (توحیدی، مهدوی، ۱۳۹۷)

تحولات در عراق و شکل‌گیری ساخت جدیدی از قدرت و سیاست در این
کشور نقطه عطفی در روابط دو کشور ایران و عراق به حساب می‌آید. در شرایط
حاضر، هر چند تهدیدهای سنتی نظامی از سوی عراق رفع شده، اما ماهیت پیچیده
سیاسی و فرهنگی این کشور و بی‌ثباتی و ناامنی سال‌های اخیر از یک سو و حضور
بیگانگان در این کشور از سوی دیگر، تهدیدهای جدیدی را وارد حوزه سیاست
خارجی ایران کرده است. تحولات سیاسی در عراق در عین آنکه برخی تهدیدهای
را برای منطقه به وجود آورده است فرصت‌هایی را نیز برای سیاست خارجی ایران
از جمله برقراری روابط مبتنی بر همکاری متقابل در روابط دو جانبه و همچنین در
روابط با کشورهای منطقه و به خصوص جهان عرب فراهم آورده است. طی سالهای
پس از جنگ سرد، ایالات متحده آمریکا به رغم تلاش فراوان و صرف هزینه‌های
هنگفت برای تثبیت موقعیت هژمونیک خود در منطقه خلیج فارس، با چالش‌ها و
موانع جدی در این منطقه روبه‌رو بوده است. مخالفت بازیگران منطقه‌ای مانند
ایران با هژمونی آمریکا و ناکامی‌های این کشور در عرصه‌هایی مانند عراق، از موانع
منطقه‌ای هژمونی آمریکا در خلیج فارس است. در سطح بین‌المللی نیز تلاش سایر
قدرتهای بزرگ برای اعمال نفوذ در منطقه، اقدام برای موازنه‌سازی در مقابل آمریکا
در خلیج فارس محسوب می‌شود. هرچند تلاش آمریکا برای هژمونی و سلطه بر
خلیج فارس با همکاری و همراهی کشورهای جنوب خلیج فارس همراه است، اما
آمریکا با بازیگران منطقه‌ای مخالف تسلط بر منطقه از یک سو و چالش‌ها و
ناکامی‌های عمده در سیاست‌های خاورمیانه‌ای خود به ویژه در عراق از سوی دیگر